

ŽIVOT FRANCOUZSKÝCH NAVRÁTILCŮ KE KALVINISMU V 18. STOLETÍ. KONVERZE V KONTEXTU NUCENÉ PŘEVÝCHOVY HUGENOTŮ V LAICKÝCH KONGREGACÍCH

Eva Hajdinová

1 Úvod

Náboženské přesvědčení a praxe jsou předurčeny vzděláním. Náboženská výchova tudíž vždy zaujímala klíčovou roli v utváření a zachování konfesijní identity jedince, tvořila nedělitelnou součást konkurenčního zápasu hlavních křesťanských konfesí. V neposlední řadě představovala významný nástroj konverzí. Trvalé změny náboženského vyznání bylo možné dosáhnout především skrze systematickou a dlouhodobou náboženskou výchovu. Tato studie se konkrétně soustředí na problematiku převýchovy hugenotů ve francouzském království po vydání Ediktu z Fontainebleau s cílem poukázat na méně zjevné souvislosti mezi praxí katolického vzdělání a konverzemi, případně rekonverzemi těchto jinověrců v 18. století.

Katolická výuka se po roce 1685 stala závaznou rovněž pro francouzské kalvinisty. Potomci protestantských rodin směli po zrušení Ediktu nantského navštěvovat pouze katolické školy či odejít do zahraničí, případně se vzdát nároku na institucionalizované vzdělání.

Od 19. století se tomuto tématu dostalo dílčí pozornosti především reformovaných historiků, kteří v rámci syntetických prací o dějinách francouzské reformované církve, militantním způsobem zdůrazňovali násilný charakter legislativního procesu odjímání potomků rodin kalvinistů. Tito autoři se ve většině případů omezili na strohé konstatování o normativním, dogmatickém formátu převýchovy v katolických ústavech bez konkrétnějšího a hlubšího rozboru podoby tohoto vzdělávacího dohledu. Práce současných francouzských badatelů již usilují o kvalitativní a kvantitativní kritické zmapování celonárodní situace a zhodnocení fenoménu převýchovy.¹ Studie, které by se

¹ PITTON, Jean-Paul: *L'affaire Paulet (Montpellier 1680–1683) et les conversions forcées d'enfants*. In: DUCHÊNE, Roger (éd.): *La conversion au XVIIe siècle*. Marseille 1982, s. 209–234; MAZOYER, Louis: *L'enlèvement des enfants: une page douloureuse dans l'histoire des persécutions aux xviiie et xviiiie siècles contre la RPR*. Mialet 1991; JOBLIN, Alain: *Dieu, le juge et l'enfant: l'enlèvement des enfants protestants en France, xviiie-xviiiie siècles (d'aleu jen Dieu, le juge et l'enfant)*. Arras 2010. Další dílčí studie k výchovným ústavům pro hugenoty existují na úrovni regionálních studií.

věnovaly konkrétním životním osudům, respektive kontextům umístění dětí v katolických vzdělávacích zařízeních, původu, rodinným poměrům či jiným socio-profesním vazbám konvertovaných chovanců, jsou však doposud stále spíše výjimečné.² Důvod tkví pravděpodobně ve výběru studovaných pramenů. Zatímco politická administrativní a konfesijní historiografická perspektiva se opírá o prameny legislativní, respektive jurisdikční povahy (královská nařízení a rozsudky soudů), nepočetné prosopografické studie vycházejí z normativního a aktového materiálu nápravných katolických domů. Tyto prameny mikrohistorické povahy přitom často nabízí zajímavý materiál pro analýzu rozmanitých motivů a kontextů konverzí.

Inspirujícím a svým tématem spíše ojedinělým příspěvkem, který nabídl pohled na pragmatické postoje reformovaných rodin k výchově svých potomků, představuje studie z pera Borise Noguèse.³ Autor se v ní věnuje dobrovolnému umisťování dětí kalvinistů do katolických kolejí a univerzit v průběhu 17. století, tedy v éře oficiální koexistence obou konfesí v království, přičemž poukazuje na motivace hugenotských rodin ve smyslu jejich péče o společenské postavení a prestiž.

Prakticky stranou badatelského zájmu zůstala doposud otázka souvislosti adaptace strategií katolických ústavů vůči fenoménu ilegálních sňatků hugenotů, tedy vůči praxi, jež se od třicátých let 18. století rozšířila zejména v jihozápadních regionech království. Ilegální hugenotské svazky představovaly důležitý posilující faktor obnovené existence reformovaného kultu v království v rámci tzv. církve pouště.⁴ Státní aparát a s ním katolické výchovné ústavy se tak v průběhu 18. století přizpůsobovaly novým poměrům francouzského kalvinismu a znovu aktivovaly a adaptovaly své nápravné strategie. Předkládaná studie se opírá o soubor několika pramenů z fondu Provinční, soudní správa intendantury Horního Languedoku a poukazuje na tuto dosud ve francouzské historiografii spíše opomíjenou spojitost.

² LORIAUD, Aude: *De la rupture familiale et sociale à la reconstruction d'une appartenance religieuse. Les nouvelles catholiques de Rouen, de 1685 à 1787* (dále *De la rupture familiale*). *Revue d'Histoire de l'Église de France*, t. 104, 2018, s. 57–76.

³ NOGUÈS, Boris: *Des huguenots chez les papistes. L'inscription volontaire des enfants protestants dans les institutions catholiques au xviiie siècle*. In: KRUMENACKER, Yves–NOGUÈS, Boris (dir.): *Protestantisme et éducation dans la France Moderne*. Lyon 2014, s. 153–177. Specifická otázka výchovy kalvinistů v katolických řeholních domech a laických kongregacích v průběhu 18. století je v tomto kolektivním sborníku bohužel opominuta.

⁴ HAJDINOVÁ, Eva: *Přežívající praxe ilegálních sňatků a křtů francouzských hugenotů v 18. století, osvícenský diskurz a dědické právo jako podstatné pilíře v procesu prosazení náboženské tolerance* (dále jen *Přežívající praxe ilegálních sňatků*). *Cornova* 5 (1/2015), s. 7–33.

Následující výklad předkládá alternativu k striktně binárnímu konceptu konfesijních proměn, který rozlišuje pouze násilné konverze od dobrovolných a upřímných obrácení. Autorka si tak klade následující otázky: Jakou škálu forem přestupů a konverzí nacházíme v prostředí francouzských katolických výchovných ústavů? Jaký je skutečný přínos a jaké jsou naopak limity empiricky zaměřeného výzkumu věku, pohlaví, profese a sociálního původu konvertity či revokanta? Konečně zatímco pozice státu a majoritní církve vůči jinověrcům byly v tomto období zřejmé a prakticky neměnné, je důležité sledovat, jaké postoje a strategie nacházíme ve vztahu ke vzdělání svých potomků u samotných hugenotských rodin.

Katolické řády a kongregace sehrály klíčovou roli v převýchově a náboženském vzdělání potomků protestantů v katolických státech v celoevropském měřítku, a to skrze pastorační, především skrze kázání v rámci rekatolizačních misí.⁵ Strategie převýchovy prostřednictvím dočasného či dlouhodobého umístování dětí v katolických vzdělávacích ústavech se uplatnila zejména vůči potomkům hugenotů v různé intenzitě od roku 1680 až do osmdesátých let 18. století.⁶

Osudy, které se odehrávaly za zdi těchto výchovných konviktů, nabízejí širokou škálu individuálních situací od násilných konverzí, nepevných a povrchních přestupů až po dobrovolná a upřímná obrácení. Nezbytnou podmínkou studia procesu vnitřního obrácení je zohlednění vlivu celé řady socializačních faktorů, jakými byly profese a sociální původ aktéra s jeho rodinnými a klientskými vazbami. Je však nasnadě, jak interpretačně problematická zůstává pro badatele snaha rekonstruovat a analyzovat fenomén těchto obrátů.

2 Formáty převýchovy hugenotů

Dle královského nařízení z 16. prosince 1685 měly být děti hugenotů či přesněji novokonvertitů (*nouveaux convertis*) povinně vychovávány v katolickém náboženství. V případě neuposlechnutí tohoto příkazu směli být potomci

⁵ BEALES, Derek: *Prosperity and Plunder. European Catholic Monasteries in the Age of Revolution, 1650–1815*. Cambridge 2003. Pro římskoněmeckou říši zejména JÜRGENSMEIER, Friedhelm – SCHWERTFEGGER, Regina Elisabeth: *Orden und Klöster im Zeitalter von Reformation und katholischer Reform, 1500–1700. Katholisches Leben und Kirchenreform im Zeitalter der Glaubensspaltung*, Bd. 1–3. Münster 2005–2007.

⁶ Z rozsáhlé biografie k dějinám francouzských reformovaných v 18. století zde uvádím klíčové syntézy: MOURS, Samuel – ROBERT, Daniel: *Le protestantisme en France au XVIIIe siècle à nos jours (1685–1970)*. Paris 1972; CARBONNIER-BURKARD, Marianne – CABANEL, Patrick: *Une histoire des protestants en France*. Paris 1998; BOST, Hubert (éd.): *Entre Désert et Europe: le pasteur Antoine Court*. Paris 1998.

mezi pěti až šestnácti lety rodičům odebrání na převýchovu. V prvních měsících po revokaci Ediktu nantského byly děti protestantům skutečně odebírány již v nízkém věku, čímž měly být zprerhány rodinné vazby a omezen vliv rodičů na své potomky. Reformovaní byli umisťováni nejčastěji do konviktů jezuitů či doktrinářů a do klášterů uršulinek, benediktýnek vizitantek či magdalenitek. Velice aktivními v rámci výchovy heretiků se staly zejména nové laické školské instituce zakládáné za tímto účelem a disponující příomou podporou státního aparátu, především Frères de la Doctrine Chrétienne, Nouveaux et Nouvelles catholiques (označovány rovněž jako domy l'Union chrétienne) či Filles de la Foi.⁷ Od čtyřicátých let 18. století došlo na mnoha místech království k výraznému opětovnému nárůstu násilných zásahů intendantů a jejich administrativy především vůči dospívajícím dcerám hugenotů ve snaze zabránit jejich sňatkům se stejně smýšlejícími snoubenci. Podle Alaina Joblina bylo na katolickou převýchovu ve Francii umisťováno dvakrát více dívek nežli chlapců.⁸ Péče, respektive starost o výchovu budoucích matek měla navázat na závěry tridentského koncilu a byla umocňována četnými zkušenostmi církve a úřadů s neohroženými postoji žen hugenotek při obraně své víry.⁹ Zvýšená ostražitost vůči mladistvým se nadále týkala i reformovaných chlapců. Mnoho plnoletých, ale též nezletilých hochů, pokud to finanční situace rodiny dovolovala, emigrovalo ovšem často i s majetkem do ciziny, čímž uniklo převýchově v penzionátech.

Při umisťování chovaneček novokonvertitek fungovaly principiálně dva formáty pobytu a výchovy. Existovaly především tzv. *écoles charitables*, což byly katolické laické výchovné domy, de facto školské kongregace, které formálně nebyly vázány klauzurou. Méně častý prostředek nápravy představoval penzionát zatvrzelých heretiků v konviktech trvajících na odděleném životě. *Nouvelles converties* v obou případech prošly intenzivním katechumenátem, který sdílely s katolickými chovankami. Heretičky bývaly ovšem dlouhodobě izolovány od vnějšího světa i v rámci laických výchovných ústavů, na rozdíl od dívek z katolických rodin, které do kongregací docházely až na výjimky prezenčně za účelem výuky trivia a domácích prací. Bývalé hugenotky tak až do svého propuštění nesměly komunikovat se svou rodinou, což bude podrobněji analyzováno níže. Některé reformované dívky nicméně dospěly k rozhod-

⁷ Tyto ústavy zacílené na konverzi a převýchovu hugenotů byly zakládány v průběhu 17. století z iniciativy světských i řádových duchovních či zbožných laiků, kteří získali podporu lokálních mecenášů a později oficiální uznání ze strany panovníka. Jejich seznam JOBLIN, A.: c. d., s. 168–169.

⁸ Tamtéž, s. 39 a 44.

⁹ DELUMEAU, Jean (dir.): *La religion de ma mère: Le rôle des femmes dans la transmission de la foi*. Paris 1992.

nutí v ústavěch setrvat navždy, staly se laickými sestrami či dokonce vstoupily do noviciátu a složily řeholní slib. Lze citovat případ Élisabeth Marguerite Macarti, která se narodila ve Stockholmu ve smíšeném manželství katolického Ira a emigrované hugenotky a ve svých šestnácti letech vstoupila 21. července 1748 do domu Dívek sirotek svatého Josefa v Bordeaux. V prosinci 1751 dívka v témže ústavu zahájila svůj noviciát. V roce 1753 učinila řeholní slib a brzy na to se stala představenou kláštera, kterou zůstala až do roku 1790.¹⁰ Dobrovolnost respektive svobodné rozhodnutí vstupu těchto dívek do katolických ústavů zůstává nicméně i přes jejich osobní deklarování vzhledem k soustavnému ideologickému působení a často překérním životním osudům problematickou veličinou.

Dříve než pojednáme o vlivu tajných protestantských sňatků na zpřísnění činnosti výchovných ústavů, přiblížíme si podrobněji zajímavý případ nejednoznačné konverze jedné chovanky školské kongregace, kterou ovlivnila její náhlá smrt v penzionátu.

3 Kauza sester Goutardových

V červenci 1752 byly na základě přímého královského příkazu umístěny do kláštera školských sester *Sœurs Régentes* v Castres dvě nezletilé dcery hugenota, soukenického mistra Daniela Goutarda.¹¹ Sestry dítěte Ježíše (*Sœurs de l'Enfant Jésus*) neboli také *Dames noires* vznikly v Rouen roku 1662 jako laická kongregace, která se zaměřovala na výchovu mládeže.¹² Od devadesátých let 17. století se vytvořila její druhá větev se zakládajícím mateřským domem v Paříži, jehož další pobočky se na přání Ludvíka XIV. zaměřovaly na převýchovu reformovaných zejména v jižní části království. Již od roku

¹⁰ LORIAUD, Aude: *De la conversion à la prise du voile au XVIIIe siècle. Parcours de sept juives et protestantes au sein de communautés catholiques bordelaises*. In: CHAMPS Nicolas – SUIRE Éric: *Les appartenances religieuses. Confessions, sensibilités et particularismes dans l'histoire du Sud-Ouest*. Bordeaux 2012, s. 143.

¹¹ Tato a následující citace Archive départementale de l'Hérault, fond Ancien Régime, Série C Administration de la province du Languedoc – C Provinční správa intendatury – (dále ADH, fond C), kart. 440, Procès des sœurs Goutard, couvent des Sœurs Régentes. Svědectví kněze z 13. 3. 1754.

¹² BEREZIN, Nicole: *Les petites écoles de Nicolas Barré*. In: DINET-LECOMTE Marie-Claude – FLOUREZ Marie-Thérèse (éd.): *Nicolas Barré, l'éducation des pauvres aux XVIIe et XVIIIe siècles*. Arras 1998, s. 105–118. V dubnu 1686 požádal languedocký intendant Nicolas de Lamoignon Basville krále o pomoc těchto laických sester „v duchovním boji“ proti hugenotské populaci. Šest chovanek placených královskou pokladnou poté zamířilo do languedockých center Uzès, Alès a Castres.

1686 měly svůj dům též v Castres, sídle stejnojmenné diecéze,¹³ které bylo od konce 16. století významným kalvínským centrem Horního Languedoku.

Osmnáctiletá Grácie a šestnáctiletá Anna-Marie Goutardovy po tříměsíčním intenzivním katechumenátu veřejně odvolaly své omyly a učinily v kostele vyznání katolické víry. Z dochovaných pramenů není zcela zřejmé, zda sestry za svého následujícího pobytu přistoupily ke svatému přijímání, jež bylo vnímáno jako doklad upřímného obrácení heretiků a zároveň podmínkou případného propuštění. Jejich pobyt každopádně pokračoval další měsíce, aniž by podle pozdějšího svědectví projevily známky jakéhokoli pochybnosti o nauce katolické víry. V průběhu jara 1754 však došlo z pohledu laických sester k překvapivému zvratu poté, co starší, osmnáctiletá Grácie vážně onemocněla. O bližších okolnostech její nemoci pramen bohužel nehovoří. Dne 10. března 1754 se stav nemocné natolik zhoršil, že k ní byl povolán kněz, otec Gabaude, jenž posléze podal písemné svědectví o celé kauze. Grácie však kněze a nabízenou svátost smíření odmítla se slovy: „Už jsem se nesčetněkrát a příliš mnohokrát vyzpovídala. Nikdy jsem ale nebyla katoličkou a cítím se zarmoucena, že jsem to předstírala. Chci zemřít v reformované víře. Nevěřím a nemohu věřit v očištěc, pravost a účinnost vzývání svatých. To jsou pouhé lidské vynálezy“, zdůvodnila dívka svůj odvážný počín. Námitky duchovního odbyla: „Nuž dosti už toho bylo, vaše domluvy jsou zbytečné, trvám na svém a chci zemřít jako kalvinistka.“ Grácie zároveň požádala, aby se směla setkat se svým otcem. Gabaude poté od nemocné odešel s tím, že si má odpočinout a své rozhodnutí ještě zvážit.

Svědectví o duševní proměně smrtelně nemocné Grácie se příliš neliší od chování mnoha tehdejších jinověrců na smrtelném loži, pro něž jako pro všechny křesťany měla věroučná příslušnost v době smrti, respektive její konfesijně ustanovená podoba zásadní důležitost pro jejich spásu. Dochované případy odpadnutí hugenotů od katolické církve před smrtí se shodují v odmítnutí ušní zpovědi a svátosti posledního pomazání. V kontextu perzekuce se pak uchylovali k nejrůznějším lstím, jak se těmto katolickým svátostem vyhnout, nejčastěji prohlášením rodiny o náhlé smrti či záměrným nepovoláním faráře s výmluvou o přílišné vzdálenosti a nedostupnosti místa skonu. Umírající zároveň před svědky a knězem, pokud byl přítomen, otevřeně litovali svého dřívějšího života v přetvářce, odhodlání prosit pouze Spasitele nikoli prostředníka za odpuštění svých hříchů. Vnější obrácení jedince v kontextu

¹³ Castres bylo důležitým centrem languedocké lněné výroby. V polovině 18. století v něm žilo přibližně deset tisíc obyvatel. V době pobytu sester Goutardových u Sœurs de l'Enfant Jésus pečovala kongregace již o 60 dívek, 40 v externátu a 20 v penzionátu. COMBES, Anacharsis: *Étude historique sur Jean-Sébastien de Barral, évêque de Castres, 1752–1773*. Castres 1843, s. 120.

ilegality reformované církve tak prakticky vždy nabývalo též kolektivního významu s nezanedbatelnou exemplární silou. Obava katolické církve a světských instancí z vlivu apostaze na další potenciální odpadlíky narůstala se sociálním původem umírajícího a jeho společenským postavením.

Další vývoj a kontext kauzy apostaze výše citované mladé chovanky nabízí prostor k zamyšlení nad komplexním souhrnem rozmanitých faktorů, jež ovlivňovaly vnitřní duchovní život jinověrců v jejich rozhodnutí vstoupit či nikoli do většinové církve. V konfrontaci s dalšími případy převýchovy hugenotů v penzionátech zároveň poukazuje na převažující praxi prodlužování pobytu dětí v těchto konviktech s jejich nábožensko-politickými dopady na celou skupinu pronásledovaných reformovaných.

Dne 11. března požádal otec Grácie, Daniel Goutard, Sestry dítěte Ježíše o možnost nemocnou dceru navštívit. Subdelegát languedockého intendanta v Castres, soudce Barbara de Boissésou však žádost na doporučení generálního vikáře zamítl. Ještě téhož dne se nemocné přitížilo, navštívila ji tedy její mladší sestra Anna-Marie, tou dobou též chovanka u školských sester. Nemocná Grácie se Anny-Marie údajně zeptala, na čem se zakládají její pochybnosti o katolické víře. Anna-Marie přiznala své pochybnosti o postavení papeže, o existenci očiště, o účinku přímluv svatých a svátosti smíření. Rozhodné sestřino přiznání Grácii zjevně rozrušilo, ne-li poděsilo. Jakákoli pozdější snaha Anny-Marie o návrat k rodině by v případě její apostaze byla definitivně zmařena. Co přesně se odehrálo v duši nemocné Grácie, zůstane navždy předmětem domněnek.¹⁴ Umírající nakonec mladší sestru údajně vyzvala, aby se s ní na místě vyzpovídala, tedy privátně bez kněze podle nauky reformované církve.¹⁵ Zároveň Annu-Marii zapíráhla, aby se později vyzpovídala rovněž v kostele. Další den ráno se k umírající vrátil kněz Gabauze, který byl předchozího dne tak rozhodně odmítnut. Grácie mu nyní vyjádřila své přání být a zemřít katoličkou. Umírající poté ještě naposledy vyslovila touhu setkat se se svým otcem. Teprve poté se začala knězi zpovídat. Daniel Goutard ten

¹⁴ Grácie mladší sestru údajně vroucně objala: „Ó, sestro moje, jaké jsme nešťastnice, pro nás nikde není spásy, pokud nepřestoupíme. Prosím, buďme katoličky až do smrti. Přijměme duši a srdcem tyto pravdy, musíš mi to slíbit.“ Viz poznámka 11.

¹⁵ „Avšak, tvrdí-li [katolictví duchovní], že hříchy nejsou promíjeny, jestliže slib zpovědní nebyl vzat vážně, a že brána ráje je uzavřena tomu, kdo zanedbává příležitost ke zpovědi, naskytne-li se mu, chraň nás Bůh, abychom jim to připustili!“ [...] „Zpověď [...] není k žádnému užitku ani potřebě, ale zavdala příčinu k tolika bezbožnostem, rouháním a bludům [...]. Tak dospíváme k výsledku, že moc klíčů je prostě kázání evangelia, a že to není ani tak moc jako služba, přihlížíme-li k lidem.“ KALVÍN, Jan: *Instituce učení křesťanského náboženství*. Praha 1951, s. 197–202 a rovněž s. 188–191 [...] „Přijměme vlastní smysl apoštolových slov, který je jednoduchý a nezahalený, totiž abychom se navzájem svěřovali jedni druhým se svými slabostmi tak, aby se nám dostalo vzájemné rady, vzájemného citu a útěchy.“

samý den požádal generálního vikáře a soudce z Castres znovu o možnost navštívit své umírající dítě, ale dříve nežli dostal odpověď, bylo pozdě. Grácii se opět přitížilo, načež podle svědectví dostatečně poučena, smířena a řádně zaopatřena posledním pomazáním zemřela.

Tři dny trvající drama odehrávající se v dívčině duši bylo u konce. Pomyšlný souboj o dívčinu spásu vyhrála katolická strana, která její rozhodnutí interpretovala jako zásah boží prozřetelnosti a zároveň boží milosti naplňující duši zemřelé smířením. Navzdory problematickému charakteru svědectví zpřístupňuje tento případ subjektivní, byť do jisté míry stylizovanou výpověď konvertitky, velice zajímavou z hlediska sémantiky prožité duševní nejistoty. Gráciina slova odrážející duševní zmatek a oscilující mezi odhodláním, bezmocí a rezignací.¹⁶

Dochované Gabaudovo svědectví o této kauze má přirozeně tendenční tón. Jeho výpověď měla posloužit při pozdějším přeshetření případu ze strany církevních i světských autorit, k němuž došlo na úrovni samotného intendanta, který se posléze zajímal o osud mladší Goutardovy dcery.¹⁷ Kněz ve své naraci významně a opakovaně zdůrazňoval svou trpělivost, smířlivost a laskavost, neužil žádného nátlaku, jenž by se přičil jeho poslání. Obě své návštěvy u umírající ukončil prosbou, aby si dívka odpočinula a získala čas na rozmyšlenou. Teologická, byť stručná argumentace užitá knězem vůči umírající svědčí zároveň o jeho zkušenosti s odpadlíky, respektive s jejich věroučnými zásadami. Odpor nemocné ke světcům vyvracel do jisté míry zjednodušeným, nikoli nesprávným protiargumentem, že svatí jsou respektováni též reformovanými pastory, neboť jsou vyvoleni Bohem.¹⁸

Upřímné náboženské přesvědčení obou dívek a možné interpretace „nečekaného zvratu“ svědomí starší Gracie zůstávají zcela hypotetické a diskutabilní. Netřeba ovšem pochybovat, že uzavřené prostředí interního penzionátu vyhrazeného pro nové katoličky působilo značně tíživě. Zároveň nelze opominout dlouhodobý vliv náboženské výuky, četby, zkrátka všudypřítomné katolické zbožnosti, ať již v tom či opačném směru. Zásadní roli sehrála skutečnost, že umírající nebylo dovoleno setkat se s otcem. Jeho přání dceru navštívit pak

¹⁶ Výrazy „cítím se zarmoucená, že jsem předstírala být katoličkou“, [...] „jsme nešťastnice“, „oh, sestro, ty nedodržíš slovo“ kontrastují s utvrzením, jež dala Gracie knězi poslední den: „Budu schopna setrvat ve svém obrácení i v otcově přítomnosti, když na tom bude záviset moje krev a můj život.“

¹⁷ Výpověď tohoto kněze nicméně není pouhým standardizovaným popisem situace, jenž by reprodukoval tradiční náboženské vzorce obrácení na pravou víru tváří v tvář smrti.

¹⁸ Více k otázce postoje obou denominací ke kultu svatých LIENHARD, Marc: *La sainteté protestante*. In: DELUMEAU, Jean (dir.): *Histoire des saints et de la sainteté chrétienne*. T. 8. Paris 1987, s. 16–21.

mohlo být Grácii zamlčeno. Z pramenů bohužel nevíme, jak často a zda vůbec byly rodině Goutardových umožněny návštěvy v penzionátu za dobu tamního pobytu obou dcer trvajících dva a půl roku. Vzhledem k následujícímu výkladu se jako možné vysvětlení dívčiny apostaze nabízí její, v konviktech pravděpodobně nikoli výjimečné dlouhodobé předstírání konfesijní nápravy a konverze jako možné strategie přežití v daném prostředí.

4 Izolace v konviktech: strategie marginalizace reformovaných i řešení překérných rodinných záležitostí

Postihy proti reformovaným zůstávaly i v druhé polovině 18. století velmi přísné, a to nejen vůči ilegálním duchovním. Tou dobou však tajné hugenotské sbory dosáhly již značného rozmachu včetně obnovy reformovaného kultu, jenž byl veden ordinovanými pastory, kteří získali teologické vzdělání ve švýcarském učilišti založeném přímo za tímto účelem v roce 1716 v Lausanne.¹⁹ Vstup hugenotů do katolické církve, ať už dobrovolný či vynucený úřady, byl členy menšiny náboženské obce vnímán s nepochopením, opovržením a představoval tíživé stigma. Gracie tak snadno mohla nabýt přesvědčení, že ji rodina odvrhla. Přestup dítěte ke katolictví byl příbuznými mnohdy vnímán jako neodpuštělné zřeknutí se pravé cesty. Celý proces umisťování dětí do klášterů a jejich izolace tak často způsobily trvalý rodinný rozvrat. Z dřívějších dcer, sestřenic, neteří a přítelkyň se najednou staly cizinky za zdmi. Internované dívky zase trpěly dlouhodobou izolací od rodiny, bez jakýchkoli zpráv žily v katolických ústavech dlouhé měsíce. Návštěvy či jen osobní korespondence byly v těchto zařízeních bývalým hugenotkám zapovězeny, jak o tom svědčí vnitřní regule domů specializovaných na převýchovu, které jsou dochovány například u sester *Nouvelles catholiques* v Rouen či Bordeaux i jinde.

Vůči sestrám Goutardovým měly školské sestry z Castres jistě přísné instrukce. Jejich otec byl na jaře 1752 uvězněn za účast na kacířských schůzkách a propuštěn po několika týdnech až poté, co sám vyznal katolickou víru a odevzdal ke spálení své závadné knihy.²⁰ V případě přetrvávajícího podezření nebývaly děti rodičům z penzionátu navraceny, ale byly umístěny do učení ke katolickým mistrům, často do jiných, vzdálenějších farností, než ze kterých pocházely. Penzionát bylo nejčastěji možné opustit jen kvůli sňatku s katolíkem. Internované dívky tak nezdířka získaly pocit, že se od nich jejich rodina

¹⁹ LASSARE, Claude: *Le séminaire de Lausanne*. Lausanne 1997.

²⁰ ADH, fond C, kart. 446. (Fondy okresních archivů tzv. Starého Režimu nebývají zpravidla rozděleny na jednotlivá inventární čísla složek.) Jugement contre l'assemblée illicite tenu à Castelnau de Brassac, 3 mai 1752.

odvrátila, odvrhla je, a nemají se kam vrátit. V hypotetické rovině interpretace tak nejspíš Gráciino konečné rozhodnutí setrvat v katolické víře mělo mladší sestru ochránit před hrozícím zpřísněním a prodloužením její internace. Odvrátit toto nebezpečí se však nepodařilo. V dubnu 1754 byla otci Danielovi Goutardovi zamítnuta žádost o propuštění Anny-Marie z kongregace školských sester a zdůvodněna jejím nedostatečným duchovním obrácením.²¹

Ačkoli se křesťan ve shodě s učením příruček *ars moriendi* ztotožňoval s nevyhnutelností smrti, která přináší ukončení všech pozemských strastí, myšlenky na ně jej zcela neopouštěly. V případě kauzy sester Goutardových sehrálo částečnou roli rovněž problematické dědictví odkázané zesnulou tetou. Venkovský nájemný statek byl kvůli nezletilosti dívek v roce 1752 svěřen katolickému opatrovníkovi. Otec Daniel Goutard nemohl majetkem coby bývalý hugenot disponovat, musel však na bedrech nést náklady na penzionát obou dívek i úroky plynoucí z narůstajících dluhů. Usiloval proto u příslušných úřadů a nakonec přímo u intendanta o zpětné převzetí svěřeneckého majetku a zároveň o návrat dcer domů.²² Skutečnost, že rodina nesměla se statkem volně nakládat, mohla rovněž tížit mysl a duši Grácie, která ctěla autoritu *patris familias*.²³

Věk přitom pravděpodobně významně ovlivňoval odhodlanost jedinců ke konverzi. Přestože badatelé na tomto poli zatím nedisponují vypovídajícím kvantitativním výzkumem, lze předpokládat, že přechodové životní fáze sehrály roli nezanedbatelného katalyzátoru konverzí.²⁴ K těmto přelomovým etapám života se řadila puberta, jež byla v rámci římskokatolického ritu spojena se svátostí biřmování, vstup do manželství a rodinného života či bilancování života ve stáří a konečně moment samotné blížící se smrti. Osmnáctiletá Grácie Goutardová se ocitla na prahu svého života, aniž dosáhla právní zletilosti,²⁵

²¹ ADH, fond C, kart. 440.

²² ADH, fond C, kart. 440.

²³ DELEURY, Edith – RIVET, Michele – NEAULT, Jean-Marc: *De la puissance paternelle à l'autorité parentale: Une institution en voie de trouver sa vraie finalité*. Les Cahiers de droit, 15(4), 1974, s. 796–805.

²⁴ Aude Loriaud vyzdvihuje v tomto směru jako užitečný interpretační nástroj koncept tzv. liminality, který byl poprvé užit britským antropologem Viktorem Turnerem a je dodnes využívaným zejména v symbolické antropologii a sociologii. LORIAUD, A: *De la rupture familiale*, s. 72. TURNER, Victor: *Betwixt and Between: The Liminal Period in Rites of Passage*. In: The Proceedings of the American Ethnological Society for 1964. Seattle 1964, s. 4–20.

²⁵ V tomto období bylo stále v platnosti Královské nařízení z Blois z roku 1579, které stanovovalo občanskou zletilost na 25. rok pro chlapce a 22. rok pro dívky. Kromě práva disponovat majetkem ovlivňovala tato věková hranice také právní nárok otců rozhodovat o sňatcích svých potomků.

ve skutečnosti již stála na počátku dospělosti, zmítána obavami o svou nejistou budoucnost.

Dílí studie dalších podobných případů z různých koutů francouzského království ukazují na množství podobně instrumentalizovaných či rezignovaných konverzí z prostředí řeholních domů a školských kongregací. Zdá se, že za úspěšností trvalých konverzí v těchto ústavech stála kromě kvality získaného vzdělání a vedle atraktivity nabízené znitěněné katolické zbožnosti rovněž marginalizace chovanek ze strany vlastní rodiny a širší reformované komunity. Toto společenské vyobcování zřejmě vedlo mnoho mladých svěřenců penzionátů k přesvědčení o nezbytnosti trvale se zařadit do života v rámci většinové katolické společnosti. Změna konfese znamenala vskutku závažný rozchod s rodinou, jenž se často proměnil v úpadek do téměř naprosté chudoby. Dokladem je řada žádostí svěřenců laických výchovných ústavů o penze u královské pokladny, které se zachovaly ve spisech intendantur či registrech udělených královských gratifikací. Je však nutné podotknout, že v případě mnoha konviktů sehrála svou roli v dlouhodobém izolování potomků hugenotů existenční situace samotných školských kongregací. Svou nesnadnou finanční situaci totiž často řešily prodlužováním interních penzionátů novokatolíků, jež byly hrazeny královskou pokladnou a znamenaly pro ústavy zdroj jistého příjmu.²⁶

Fenomén prodlužování pobytů mladých hugenotů do věku jejich plnoletosti a mnohdy ještě déle často definitivně rozhodl o budoucnosti těchto osob poté, co byly z konviktů konečně propuštěny.²⁷ Jejich věk a dlouholetá odloučenost od rodiny znesnadňovaly návrat mezi reformované, kteří tím byli ještě více diskriminováni. To utvrzovalo příslušné úřady v přesvědčení, že vynaložené peníze na penzionáty se vyplácí.

Intenzita, ale i příčiny umisťování dětí kalvinistů na převýchovu se však zároveň významně liší v závislosti na regionu, respektive síle, sociálnímu složení a vlivu zdejší reformované komunity (především elit) a zároveň na ambicích a pili jednotlivých intendantů. Podle rozboru případů internovaných hugenotů z generality sídlící v Alençon v Normandii stála za umístěním dětí do katolických kongregací v kraji v mnoha případech snaha rodičů zaopatřit své početné potomstvo.²⁸ Penzi na jejich výchovu totiž opět hradila královská

²⁶ Školské sestry v Castru získávaly každá ke svému ročnímu platu 180 livrů navíc ještě zvláštní odměnu 80 livrů za péči o internované hugenotky. COMBES, A: *Étude historique*, s. 121.

²⁷ Zatímco bývalé hugenotky trávily v ústavu Nouvelles Catholiques v Rouen na počátku 18. století v průměru tři roky a jeden měsíc, v druhé polovině století to bylo již téměř pět let. Dívky zůstávaly v ústavech i mnoho měsíců či roků po svatém přijímání. Některé zde setrvaly přes deset či dokonce šestnáct let. LORIAUD, A: *De la rupture familiale*, s. 63.

²⁸ CLOUS, Nicolas: *La politique de répression et de conversion de l'intendant d'Alençon Lallemand de Lévigien envers les protestants (1726–1766): une politique réussie?* Annales de Bretagne et

pokladna. Nezanedbatelné množství nemajetných chovaneč, méně častěji rovněž dcer ze šlechtických rodin později proměnilo svůj dočasný pobyt v trvalý. Po absolvování noviciátu a složení slibů se staly laickými či řádovými sestrami, které se později samy staraly o výchovu dětí kalvinistů.²⁹

5 Nástroj náboženské nápravy i účinný prostředek v boji proti sňatkovým konverzím

Od poloviny 18. století postupně celonárodně docházelo k zeslabení perzekuce vůči ilegálním hugenotům a pomalému prosazování náboženské tolerance. Počty penzionovaných *nouvelles converties*, ať už nově přichozích, tak dlouhodobě internovaných v katolických ústavech zůstaly však až do konce osmdesátých let 18. století velice stabilní. Zároveň se prodlužoval průměr doby pobytu chovaneč v penzionátech. Tento trend byl především důsledkem nárůstu ilegálních sňatků reformovaných mimo katolickou církev, respektive apostazí, které se v souvislosti s tajnými svazky množily. Praxe hugenotských sňatků a křtů představovala zásadní stmelovací prvek hugenotských komunit od druhé třetiny 18. století. Ukončoval závislost věřících na katolických úkonech, podporoval návrat k původní náboženské praxi a umocňoval solidaritu jinověrců mezi sebou.³⁰ Narůstající počet uzavřených manželství a křtů v *Église du désert* se stal palčivým problémem nejen v očích katolické církve, ale i státních úřadů. Katoličtí faráři se neochotně, ovšem stále častěji museli smířit s tím, že jejich stížnosti, následné pokuty, násilné odloučení manželů a věznění nevedou k výraznému zlepšení situace.³¹

Jako obzvláště problematické vnímali katoličtí duchovní situaci, kdy byl k heretickému sňatku sveden katolík. To byl případ bývalé katoličky Anny Marianny Grosové z hornolanguedockého městečka Lacaune, již sňatek s hugenotem v červnu 1747 dovedl až k několikátýdennímu skrývání v lesích

des Pays de l'Ouest, 113, 2006, n° 2, s. 81–97. V letech 1736 et 1788 bylo reformovanými rodiči z generality Alençon dobrovolně posláno do penzionátu k Nouveaux či Nouvelles catholiques minimálně 17 dětí. V rozmezí 1727–1754 přitom intendantů umístili v těchto kongregacích více než 120 dětí, v následujících letech pak již jen několik jedinců, jejichž propouštění se však prodloužilo až do osmdesátých let 18. století.

²⁹ Tamtéž, s. 91–92. Více než dvacet chovaneč *l'Union chrétienne* v Alençon se stalo v letech 1736–1784 sestrami této kongregace. Dvě šlechtické konvertitky dokonce představenými tohoto ústavu.

³⁰ Již první obnovená národní synoda církve pouště, jež se konala 16. 5. 1726, stanovila v rámci nových sborů tuto povinnost. Třetí provinční languedocká synoda konaná 10. 8. 1730 se usnesla, že věřící, kteří neuzavřou své sňatky v désert, budou považováni za nehodné být součástí sboru a jako tací z něj budou vypovězeni.

³¹ HAJDINOVÁ, E: *Přežívající praxe ilegálních sňatků*, s. 17–20.

a nakonec, po dívčině dopadení, k potupnému veřejnému pokání na kolenou na prostranství katedrály v Castres a doživotnímu vyhoštění z království.³²

Prevenici proti obdobným případům měla zajistit převýchova obou pohlaví v katolických domech. Nejčastěji bylo o umístění podezřelých rozhodnuto na základě tzv. zpečetěných listů panovníka, které vydával příslušný královský úřad na základě udání místních biskupů a provinčních úředníků intendantur. Tradičně nejvíce postihovanou sociální skupinou byly osoby urozeného původu či příslušníci městských elit, které úřady vnímaly jako největší hrozbu. Lze uvést případ patnáctileté Johany, dcery Guillaumea de Nautonier, který byl v říjnu 1754 coby příslušník drobné pozemkové šlechty odsouzen k trestu na galérách v Toulonu za účast na tajných schůzkách hugenotů v blízkosti Réalmontu. Dcera Johana pobývala nejprve osm let u sester Dítěte Ježíše v Castres. V srpnu 1762 byla přemístěna k vizitantkám do Toulouse a teprve o rok později opustila konvikt poté, co byla provdána za katolíka. Johana tak žila mimo rodinu celých devět let.³³

Méně častými, ovšem o to více zajímavými byly již výše naznačené případy, kdy děti do klášterů svěřila sama rodina jinověrců, přesněji někdo z příbuzných. V některých situacích se jednalo o dívky či chlapce, jejichž reformování rodiče zesnuli. Roku 1749 požádala Madame de Castelfranc o umístění své desetileté neteře Marguerite (dcery hugenota Paula, sieura de Saint-Alens), která ztratila svou matku, na převýchovu do nějakého vhodného katolického ústavu. Markéta byla v květnu 1752 umístěna do penzionátu v Lavaur k *Filles de la Croix*, po třech letech propuštěna, poté však opět internována a zmínka o nutnosti platit její penzionát je dochována ještě v roce 1761, kdy bylo dívce již 22 let.³⁴

Podle Alaina Joblina to byly především právě dívky ze šlechtických či měšťanských kruhů, které představovaly nejčastější případy dobrovolného umístění hugenotek do klášterů, aniž by se nutně jednalo o poloviční či úplné sirotky. Zámožné a významné kalvínské rodiny neměly nárok na penzi placenou královskou pokladnou. Platily tudíž penzionát v nemalé výši 120–300 livrů ročně. Stále se však jednalo o sumy menší než adekvátní věno v případě jejich homogamického svazku. Dívky ostatně v řeholních domech získávaly oceňované, kvalitní a nikoli pouze náboženské vzdělání. Pokud se nakonec

³² ADH, fond C, kart. 225, Jugement condamnant au bannissement Marianne Gros de la Caune pour crime d'apostasie, 27. 4. 1748.

³³ ADH, fond C, kart. 332 a 333, Remise de Jeanne de Nautonier au couvent des visitandines de Toulouse. L'autorisation de sortie du 3 août 1763.

³⁴ Archive départementale du Tarn, fond C (dále ADT, fond C), kart. 402 a 441, Libération de Margueritte de St-Alens du 5 fév. 1755; L'ordre de la remise au couvent de Mlle de St-Alens.

umístěné novokonvertitky staly řádovými či laickými sestrami, ztrácely navždy nárok na své dědictví. Vnitřní duchovní svět potomků byl tak i ze strany vlastní rodiny vystaven mnoha rozporuplným vlivům. Zcela specifické byly dále případy potomků ze smíšených manželství, kde často panovala neshoda ve věci náboženské výchovy vlastních dětí.³⁵

Není vyloučeno, že dcery hugenotů mohly být do katolických ústavů výjimečně umisťovány rodinou záměrně jako jakási záruka konfesní nápravy rodiny. Vzácné, ale zajímavé languedocké prameny ukazují, že nebylo ojedinělé, že tyto mladé protestantky v katolických penzionátech pragmaticky konvertovaly ke katolictví, ale později se vrátily do svých rodin, tajně se provdaly a často následně s rodinou emigrovaly.³⁶ Neúspěch katolické převýchovy v internátech je doložen zejména v případech šlechtických rodin či městských a venkovských elit. Urozená slečna Canitrotová de Lacam z Lautrecu pobývala od roku 1758 u školských sester v Castres. Po dvou letech zažádali její rodiče prostřednictvím ministra pro církevní záležitosti, hraběte de Saint-Florentina krále o její propuštění a slibovali, že jsou ochotni do její plnoletosti platit soukromou katolickou guvernanku.³⁷ Jejich žádost byla zamítnuta kvůli nedostatečnému a pouze předstíranému obrácení urozené slečny Canitrotové na katolictví.³⁸ Z pramenů nelze vyvodit, jak reformní duchovní následně posuzovali případnou rekonverzi těchto bývalých chovank, zda ji byli ochotni akceptovat jako výjimku, obět podstoupenou s jistou dávkou nutné přetvářky pro záchranu rodiny.

Vyšší stupeň vzdělání představoval zejména pro střední a vyšší společenské vrstvy důležitou komoditu, nabízí se tudíž otázka, zda za dobrovolným svěřením dětí do penzionátů nehledat rovněž snahy reformovaných udržet si vzděláním svých potomků společenský status a váženost. I zde lze však na základě dostupné literatury vyvozovat existenci značných regionálních rozdílů. Languedocké zámožné reformované rodiny se v druhé polovině 18. století těšily pomalému nárůstu svých (celo)solečenských pozic. Pokud své náboženské přesvědčení příliš veřejně nevystavovaly na odív, měly prakticky zajištěnou ochranu svého majetku a postavení. U jejich potomků přicházela do úvahy možnost vzdělání v nepřiliš vzdálených švýcarských centrech či cesta

³⁵ Srov. případ Élisabeth Marguerite Macarti, pozn. č. 8.

³⁶ Dochovány jsou rovněž případy urozených chlapců relapsů z Normandie. CLOLUS, N.: c. d., s. 93.

³⁷ ADT, fond C, kart. 202, La demande du sieur Canitrot de Lacam sur la libération de sa fille, 3 avril 1761.

³⁸ Přitěžující okolností v celé žádosti byla zejména skutečnost, že na pozemku venkovského sídla jejich rodičů v Lautrecu se údajně pravidelně konala tajná shromáždění hugenotů z okolí.

soukromé výuky. Strategii dosažení či udržení si společenské prestiže cestou penzionátů lze spíše předpokládat u kalvinistů v provinciích, kde obnova ilegální reformované církve nebyla tak úspěšná a chyběla jí pestrost sociálního spektra (Normandie, Poitou-Saintonge, Guyenne, Limousin).

Pro církevní a světské úřady představovaly mladé hugenotky každopádně největší riziko. Pokud se nepodařilo jejich začlenění do katolické společnosti, hrozilo, že budou provdány za mladíka ze shodně nábožensky smýšlejících vážených rodin v provincii, jejichž obnovený náboženský a společenský vliv v průběhu století zejména již ve zmíněném Languedoku stále narůstal. Obranné mechanismy rodin často spoléhaly na soudružnost celé reformované komunity a mohly nabýt velice dobrodružných až skutečně krajních podob. Jako příklad lze uvést sehraný únos čtrnáctileté Marie-Jeanne Gautierové z normandské obce Crocy na jaře 1737, kterou se tímto způsobem snažila její širší zámožná rodina (majetek otce vyčíslen na 7551 livrů) společně s dalšími váženými kalvínskými rody z okolí ochránit před jejím nařízeným umístěním k *Nouvelles Catholiques* v Alençonu.³⁹

Záležitost tajných hugenotských sňatků zároveň představovala závažný majetkovo-právní dopad. Jména ilegálně sezdaných párů nebylo většinou zkonfiskováno, neboť mnozí notáři vkládali do satebních smluv tajných hugenotů nepravdivá tvrzení o tom, že manželství bylo řádně uzavřeno před knězem. Případy se tím značně komplikovaly a mnohdy roky vlekly, čímž zároveň rostl počet ilegálních svazků i potomků z nich vzešlých. Tento problém nakonec značnou měrou ovlivnil společenskou diskuzi týkající se prosazení náboženské tolerance v království a dynamizoval její legální završení v roce 1787.

6 Závěr

Hlubší studium konverzí kalvinistů v katolických výchovných ústavech může přispět k inovaci tradiční badatelské otázky týkající se perzekuce reformovaného kultu ve Francii 18. století. Ukazuje se, že převýchova dětí hugenotů byla tehdy centrálně i lokálně adaptována na nové okolnosti, respektive hrozby spojené s obnovujícím se reformovaným kultem v království. Toto úsilí státu a církve bylo vesměs úspěšné, neboť chování hugenotů umístěných z moci úřední či rodinou na převýchovu do laických kongregací bylo v důsledku ovlivněno a motivováno potřebou společenského začlenění do většinové katolické církve.

Komplexnost vnitřních pohnutek i kontextů konverzí v rámci katolických konviktů bohužel značně znesnadňuje pokus o generalizaci tohoto fenoménu.

³⁹ CLOLUS, N.: *c. d.*, s. 85.

Duševní obrat, ať jej, užijeme-li slovník reformovaných kazatelů, pojmenujeme jako „vnitřní osvícení“ či naopak „odpadnutí“ v jazyce dobové kontroverze, zůstával vždy záležitostí nitra a svědomí jedince. Konverze 18. století, které stojí již za horizontem konfesijního věku, je tak stále nutné analyzovat s vědomím této zásadní úlohy osobního náboženského svědomí, které působilo vedle společenských a materiálních okolností.

RESUMÉ

*ŽIVOT FRANCOUZSKÝCH NAVRÁTILCŮ KE KALVINISMU V 18. STOLETÍ.
KONVERZE V KONTEXTU NUCENÉ PŘEVÝCHOVY HUGENOTŮ
V LAICKÝCH KONGREGACÍCH*

Autorka se v článku věnuje konverzím potomků hugenotů, které souvisely s jejich umisťováním a převýchovou v katolických institucích v průběhu 18. století. Internace dětí jinověrců v těchto zařízeních odrážela úsilí katolické církve a státu zamezit potenciálnímu nárůstu vlivu hugenotů v tehdejší francouzské společnosti. Byla však mnohdy rovněž jediným řešením prekérních materiálních situací reformovaných rodin. Stabilní počty penzionovaných chovanců těchto katolických konviktů a laických kongregací až do osmdesátých let 18. století přitom úzce souvisely s nárůstem tajných protestantských sňatků v tomto období. Svou analýzu opírá autorka o rozbor případů zejména z Languedoku, čerpá nicméně i z jiných francouzských provincií. Úskalí interpretace konverzí v rámci těchto penzionátů demonstruje na blíže popsaném příkladu jedné chovanky z roku 1754. Nerozhodná apostaze hugenotky Grácie Goutardové z Castres souvisela nejen s dívčíným vědomím blížící se smrti, ale byla ovlivněna mnoha faktory, jež badatelé v případě informačně bohatého pramene nabízí široké spektrum analytických otázek vyjevujících komplexnost vnitřních a vnějších pohnutek náboženského svědomí

Klíčová slova: konverze v katolických penzionátech, hugenoti, převýchova, laické kongregace

SUMMARY

THE LIFE OF FRENCH RETURNEES TO CALVINISM IN THE EIGHTEENTH CENTURY. CONVERSION IN THE CONTEXT OF FORCED RE-EDUCATION OF HUGUENOTS IN LAY CONGREGATIONS

The author examines the conversion of the descendants of Huguenots in this article, which was linked with their placement and education in Catholic institutions over the course of the eighteenth century. The internment of children of other faiths in these institutions reflected efforts of the Catholic Church and the state to prevent the potential growth in the influence of Huguenots in French society at the time. This was often also the only solution to the precarious material situation in Reform families. The stable number of housed wards in these Catholic dormitories and lay congregations up to the 1780s was also closely linked with the growth in secret Protestant marriages at this time. The author relies on an analysis of cases, in particular from Languedoc, as well from other French provinces. The range of interpretations of conversions within the frame of these boarding houses is demonstrated using the more detailed example of one female from the year 1754. The indecisive apostasy of the Huguenot Grácie Goutard of Castres was not only linked with the girl's consciousness of approaching death, but was also influenced by a number of factors, which provide the scholar in case of an informative source with a wide spectrum of analytical questions indicating the complexity of the internal and external motives of religious conscience.

Keywords: Conversion in Catholic finishing schools, the Huguenots, Re-education, Lay People

Mgr. Eva Hajdinová, Ph.D.
Ústav světových dějin
Filozofická fakulta
Univerzita Karlova v Praze
Náměstí Jana Palacha 1
110 00 Staré Město
Česká republika
e-mail: eva.hajdinova@ff.cuni.cz

Translated by David Livingstone, Dr.